

Motion till riksdagen 2018/19:723

av **Håkan Svenneling m.fl. (V)**

Demokratis krympande utrymme

---

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut	2
3 Inledning	4
3.1 Civilsamhällets roll	4
3.2 Rätten att organisera sig	5
3.3 Det krympande utrymmet för civilsamhällesorganisationer	5
3.4 Begränsad finansiering	6
4 Särskilt utsatta rörelser	7
4.1 Facklig organisering	7
4.2 Feministiska rörelser	8
4.3 Miljö- och markaktivister	9
4.4 Hbtq-organisationer	10
4.5 Media och journalister	11
4.6 Forskare och akademiker	12
5 Svensk utrikespolitik	12
5.1 Svenskt utvecklingssamarbete	14
5.2 Sverige i Europasamarbetet	16
5.3 Sverige i FN	17
5.4 Svenska samvetsfångar	18

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som inom EU och FN bör verka för att värna det demokratiska utrymmet och civilsamhällets roll och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att ILO ska ges möjlighet att utfärda sanktioner mot de stater som bryter mot ILO:s kärnkonventioner, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som medlem i EU och FN ska verka för ett tydligt stöd till och handlingsfrihet för kvinnorörelser runt om i världen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som medlem i EU och FN ska verka för att värna miljö- och markaktivisters handlingsfrihet runt om i världen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som medlem i EU och FN ska verka för att värna hbtq-organisationers handlingsfrihet runt om i världen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som medlem i EU och FN ska verka för att pressfriheten och fria mediers handlingsfrihet värnas runt om i världen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som enskilt land såväl som medlem i EU och FN ska verka för att värna akademikers och forskares handlingsfrihet runt om i världen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur civilsamhällets krympande utrymme ska återspeglas i hela utrikespolitiken och integreras i PGU och Agenda 2030 och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utveckla och förtydliga utrikesmyndigheternas uppdrag att verka för civilsamhällets demokratiska utrymme och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att etablera en funktion, som inte begränsas till utvecklingssamarbetet, för vägledning och kunskap för svenska företag som vill motverka det krympande demokratiska utrymmet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på bindande riktlinjer för företagans ansvar och mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör revidera Sveriges handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter så att den tar itu med civilsamhällets krympande utrymme, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att svenska officiella delegationer träffar, synliggör och skapar utrymme för civilsamhällets aktörer och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör integrera analys av civilsamhällets villkor och förslag för att främja civilsamhällets demokratiska utrymme i samtliga strategier som rör utvecklingssamarbetet och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utarbeta en strategi för att öka samverkan med likasinnade stater i syfte att värna det demokratiska utrymmet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för effektiv finansiering till civilsamhället i multilaterala organisationer och i den internationella givarsamordningen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om hur mänskliga rättigheter i arbetslivet och Decent Work-agendan tydligare kan prioriteras i svenskt utvecklingssamarbete och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen aktivt bör driva frågan om civilsamhällets krympande utrymme inom EU och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka aktivt för ett starkt stöd till civilsamhället i EU:s nästa långtidsbudget och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att EU ska ställa tydliga krav på ratificering av ILO:s åtta kärnkonventioner vid förhandlingar om associationsavtal och andra former av handelsavtal och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen aktivt bör driva frågan om civilsamhällets krympande utrymme inom Europarådet och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att stärka civilsamhällets roll inom och insyn i FN-systemet och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen alltid bör inkludera en bred representation av civilsamhället i delegationer till internationella möten och stå upp för civilsamhällets rätt att delta och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ställa krav på och stödja FN:s representanter i att försvara civilsamhällets demokratiska utrymme och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i alla lägen ska verka kraftfullt för samvetsfångars intressen och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i en skrivelse till riksdagen bör redogöra för vilka metoder som används och insatser som görs för att få samvetsfångar frisläppta och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiets utrikespolitik strävar mot att skapa en rättvisare och jämlikare värld. Genom en rättvis global världsordning vill vi jämna ut klyftorna mellan fattiga och rika länder, mellan fattiga och rika människor och mellan kvinnor och män. För detta krävs en kraftfull och samstämmig utvecklingspolitik som fördelar världens resurser rättvist och jämlikt, en demokratisk värld och fullständig respekt för internationell rätt och mänskliga rättigheter. Demokrati och mänskliga rättigheter fungerar som skydd för de människor som är mest utsatta för företags och staters ekonomiska och politiska intressen, då de är en grund för att skapa en möjlighet för människor att påverka sina levnadsvillkor och skapa en jämlikare maktfördelning.

För Vänsterpartiet är demokrati och mänskliga rättigheter inte förhandlingsbara. Vi försvarar FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna där mötesfrihet, organisationsfrihet, strejkrätt, yttrandefrihet samt allmänna, fria och hemliga val framhålls som nödvändiga beståndsdelar i ett demokratiskt samhälle. Lika stor vikt lägger vi på sociala framsteg och förbättrade levnadsvillkor. Det innebär att rätten till arbete, utbildning, bostad, vård, omsorg och kultur är nödvändig för ett människovärdigt liv och ett demokratiskt samhälle. När alla människor har möjlighet att bestämma över sina egna liv kan vi säga att demokrati har uppnåtts. Civilsamhället har en central roll i att nå den vision Vänsterpartiet har för en bättre värld. Därför är värnandet av det demokratiska utrymmet och civilsamhällets utrymme prioriterade frågor för Vänsterpartiet.

Både i den internationella och i den svenska debatten används ofta begreppen ”shrinking space” eller ”civic space” för att beskriva civilsamhällets krympande utrymme. Vi har valt att använda begreppet ”demokratins utrymme” för att bredda området något. På så vis adresserar vi områden som oftast anses ligga utanför civilsamhällets sfär men har stor inverkan på det och där vi ser en liknande utveckling. Samtliga utmaningar som demokratin står inför låter sig givetvis inte beskrivas i en riksdagsmotion. Vi har därför valt att lyfta upp några av dem som vi ser som särskilt viktiga att belysa.

3.1 Civilsamhällets roll

Civilsamhället har en central roll i demokratiska system och för den demokratiska utvecklingen. Det fungerar som både vakthund och visselblåsare när övergrepp har begåtts, rättigheter kränkts eller utvecklingen är på väg att gå åt fel håll, som ansvarsutkrävare för utlovade reformer och beslut, men också som informationskälla för såväl befolkningen inom ett land som omvärlden. I vissa fall erbjuder civilsamhället tjänster och funktioner som staten inte klarar av att leverera. Det är också i civilsamhället som människor går samman och gemensamt kräver förändring, att få sina rättigheter tillgodosedda och sina livsvillkor förbättrade. Civilsamhället utgör därmed en helt central motvikt till mäktiga politiska och ekonomiska intressen och är en viktig arena för att utjämna ojämlikheter och orättvisor världen över.

Inom civilsamhället ryms även reaktionära, konservativa och antidemokratiska rörelser vars verksamhet inte bidrar till förändring i positiv riktning. Vår övertygelse är dock att en politik som verkar för att stärka det demokratiska utrymmet, med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna, kommer att bidra till en positiv utveckling där civilsamhället kan vara en drivande kraft.

Sveriges demokratiska utveckling, framväxten av vårt välfärdssystem och vår position som ett av världens bästa länder att leva i kan vi till stor del tacka civilsamhället och folkrörelserna för. Vi har en tradition av att värna civilsamhället och lyfta det i internationella sammanhang. I dessa tider behövs den rösten mer än någonsin. Sverige bör som enskilt land såväl som inom EU och FN verka för att värna det demokratiska utrymmet och civilsamhällets roll. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Rätten att organisera sig

Civilsamhällets rätt att verka fritt och självständigt har stöd i flera artiklar i FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter. Artikel 20 som specifikt behandlar mötes- och föreningsfrihet är tydligast. Yttrandefrihet, religions- och övertygelsefrihet samt rätten att ansluta sig till fackförening är andra fri- och rättigheter som stöder rätten att organisera sig och mötas. Vikten av dessa rättigheter betonas ytterligare i konventionerna som rör medborgerliga och politiska rättigheter, diskriminering av kvinnor, rasdiskriminering och barns rättigheter. Stater och andra aktörer måste respektera dessa rättigheter. Stater är dessutom skyldiga att aktivt försvara och främja mänskliga rättigheter när de hotas eller kränks, oavsett om det är av individer, extremistgrupper, privata företag, auktoritära religiösa ledare, andra civilsamhällesaktörer eller myndigheter.

Stater får inte, genom lagar eller regleringar, försvåra för människor att mötas och organisera sig. Föreningsfriheten omfattar även rätten att söka, få och använda resurser för sin verksamhet. Stater måste, enligt internationell rätt, tillåta organisationer att söka sådana resurser också från utlandet. Civilsamhällesorganisationer ska heller inte särbehandlas negativt jämfört med exempelvis företag.

3.3 Det krympande utrymmet för civilsamhällesorganisationer

Sedan en tid tillbaka har regimer på flera håll i världen börjat begränsa det demokratiska utrymmet, och särskilt civilsamhällets utrymme, både genom att inskränka möjligheterna att finansiera sin verksamhet och genom hot, våld och begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter. Mellan 2014 och 2016 antog över 60 länder snarlika varianter av lagar som på olika sätt försvårar eller förhindrar organisationers möjligheter att ta emot internationellt stöd. Omfattningen är mycket oroväckande, men också att stater verkar inspireras av varandra och ibland även samarbeta i försöken att tysta obekväma röster.

Enligt det internationella civilsamhällesnätverket Civicus var 2017 det tolfte året i rad som den demokratiska utvecklingen gick bakåt i fler länder än den gick framåt i. Utrymmet för civilsamhället beskärs allt hårdare i allt fler länder. Civicus bedömer utrymmet för civilsamhället i alla FN:s medlemsstater och placerar dem i kategorier från ”stängt” till ”öppet”. Deras sammanställning från 2017 visar att endast 3 procent av världens befolkning lever i vad de kallar öppna samhällen, medan 44 procent lever i länder där utrymmet för civilsamhället är helt stängt eller utsatt för kraftiga inskränkningar.

Inskränkningarna av civilsamhällets utrymme kommer framför allt från stater, i andra hand från företag och i tredje hand från extremistgrupper, enligt Civicus. Motiveringarna bakom det krympande utrymmet varierar. Vanligast är att hänvisa till

nationell säkerhet, suveränitet eller kriminalitet. Även ägandeskap över sin egen nationella utveckling och ett ifrågasättande av organisationers legitimitet och förankring i lokalsamhället är vanliga förklaringar.

Enligt organisationen Front Line Defenders mördades 317 människorättsförsvarare i 27 länder under 2017. 209 av dem var människor som försvarade naturresurser, markrättigheter eller urfolks rättigheter. I nästan samtliga fall hade aktivisterna mottagit minst ett dödshot innan de mördades. Front Line Defenders kartläggning visar att fabricerade brottsanklagelser mot människorättsförsvarare och miljöförsvarare är bland de vanligaste strategierna för att tysta aktivister och inskränka det demokratiska utrymmet. På så vis utsätts civilsamhällesorganisationer för smutskastning och misstänkliggöranden vilket leder till att stödet från lokalsamhället och internationella aktörer minskar.

Även på nätet tystas civilsamhällesorganisationer. I rapporten Freedom on the Net 2017 beskriver Freedom House hur regeringar i större utsträckning än tidigare manipulerar information på sociala medier. Mobil- och internetjänster begränsades av ett rekordstort antal regeringar under 2017 av politiska skäl eller säkerhetsskäl. Begränsningarna skedde framför allt i områden bebodda av etniska och religiösa minoriteter. Enligt rapporten var 2017 det sjunde året i rad som friheten på nätet minskade.

Tankesmedjan Pew Research Center pekar på en negativ trend för religions- och övertygelsefriheten. Deras senaste årliga rapport täcker 2015 och visar att antalet länder med restriktioner och/eller förekomst av våld mot denna sorts organisationer ökar. I 40 procent av de 198 länder som studerats, som samlar tre fjärdedelar av jordens befolkning, finns svåra eller mycket svåra restriktioner. Den största ökningen av trakasserier och våldsanvändande kopplat till religion eller övertygelse skedde under 2015 i Europa. Samtidigt är läget värst i Mellanöstern och Nordafrika, följt av Asien.

Ett annat sätt för stater att kontrollera civilsamhället är genom s.k. Gongos (government-operated non-governmental organization). Dessa organisationer fungerar som regeringarnas förlängda arm in i civilsamhället och konkurrerar ut andra fria och kritiska organisationer. Ibland fungerar de som falskt bevis för att regeringen tillåter organisering och att det finns organisationer som jobbar med en specifik fråga och får statligt stöd för det.

3.4 Begränsad finansiering

Civilsamhällets verksamhet är till stor del beroende av extern finansiering. Även om det finns organisationer som har inkomstbringande verksamhet eller stort eget kapital behöver de flesta stöd från regeringar, privatpersoner eller andra finansiärer. Att begränsa eller strypa finansieringen är därför ett effektivt sätt att tysta organisationernas kritiska röster. De vanligaste metoderna som används är att kräva regeringens godkännande för att få internationell finansiering, att märka dem som får internationell finansiering som utländska agenter eller att begränsa mängden internationell finansiering som organisationer kan få ta emot. Det finns också exempel på stater som kräver att internationell finansiering går via statligt kontrollerade organ, begränsar vilka aktiviteter som tillåts med internationell finansiering eller hindrar organisationer från att ta emot stöd från vissa givare. En del stater tillämpar terror- och penningtvättslagstiftning, lagar om kränkning och förräderi för att kriminalisera eller

misstänkliggöra organisationer och hindra dem från att få internationell finansiering, beskattar intäkterna kraftigt eller ställer orimligt höga rapporteringskrav.

Ryssland är ett av de mest kända exemplen på stater som infört en lag om utländska agenter eller spioner. Lagen började tillämpas 2012 och säger att organisationer som får sin finansiering från utlandet ska kategoriseras som utländska spioner. 158 organisationer har fått den stämpeln och minst 30 organisationer har tvingats stänga. Benämningen ”utländsk spion” skadar organisationerna kraftigt eftersom termen är detsamma som ”förrädare”. Flera andra länder har följt Rysslands exempel de senaste åren.

4 Särskilt utsatta rörelser

Det krympande utrymmet drabbar civilsamhället i sin helhet, men vissa rörelser är mer utsatta än andra. I denna del lyfter vi upp några av dem som vi tycker är särskilt viktiga att fokusera på och som även om de inte alltid ses som en del av civilsamhället utsätts för det krympande utrymmet på samma sätt och utgör en viktig del i kampen för en mer demokratisk värld. Förtrycket varierar i olika delar av världen, det demokratiska utrymmet begränsas på olika sätt och även vilka grupper som drabbas varierar. Även om det demokratiska utrymmet är störst i Europa, är det här vi ser den kraftigaste tillbakagången.

4.1 Facklig organisering

Att få organisera sig i fria och oberoende fackföreningar är en grundläggande mänsklig rättighet. Trots det är det i många av världens länder fortfarande förknippat med stor fara. Runt om i världen avskedas, trakasseras, fängslas och t.o.m. mördas modiga kvinnor och män bara för att de valt att organisera sig på sina arbetsplatser och krävt sina grundläggande rättigheter. Att säkerställa löntagarnas rättigheter på arbetsmarknaden är också centralt för att lägga grunden för en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling. Ska fattigdomen och de ekonomiska klyftorna minska krävs fria fackföreningar som garanterar att den ekonomiska tillväxten kommer fler till del och att företagets vinster fördelas på ett mer rättvist sätt. Klyftorna mellan kvinnor och män kommer inte att kunna bekämpas om man inte säkerställer kvinnors rättigheter på arbetsmarknaden.

Fackliga rättigheter är också utmanade världen över enligt världsfacket International Trade Union Confederation (Ituc). I sitt globala rättighetsindex för 2018 som rankar situationen i 142 länder utifrån 97 internationellt erkända indikatorer beskriver de en oroväckande utveckling som en viktig orsak till att inkomstklyftorna i världen ökar. Länder som Kambodja, Bangladesh, Indien, Turkiet och Kina, där många svenska företag i dag har sin produktion, ligger i listans topp. Ituc identifierar tre centrala områden i årets rapport: ett krympande demokratiskt utrymme, okontrollerat företagsinflytande och betydelsen av fungerande lagstiftning.

Ituc konstaterar att grupper av löntagare exkluderas från arbetsrättslig lagstiftning i 65 procent av länderna och att 87 procent har brutit mot strejkrätten. 81 procent inskränker rätten till kollektivavtal och 54 länder begränsar eller stryker yttrandefriheten och föreningsfriheten. Antalet länder där löntagare utsätts för fysiskt våld och hot har

ökat från 59 till 65. Organisationen slår också fast att 58 procent av staterna i Europa kränker rätten till kollektivavtal och tre fjärdedelar inskränker strejkrätten.

Samtidigt beskriver Ituc hur demokratiska regeringar kan stärka löntagares rättigheter genom lagstiftning och exemplifierar med Island, Kanada och Nya Zeeland som stiftat lagar för att minska lönegapet mellan män och kvinnor, ökade löner för omsorgspersonal och för att den som utsatts för våld i hemmet ska kunna få ledigt.

Rättigheterna i arbetslivet regleras internationellt av de konventioner som den internationella arbetsorganisationen, ILO, har tagit fram. ILO har 187 medlemsländer och har som grundläggande uppdrag att åstadkomma internationella regler som hindrar att arbetstagare utnyttjas och exploateras. ILO är unikt bland FN-organ eftersom arbetsmarknadens parter har en lika viktig roll som regeringarna i förhandlingar och diskussioner. År 1998 antog ILO deklARATIONEN om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet och dess uppföljningsmekanism. I den fastslogs att alla ILO:s medlemsländer ska respektera, främja och genomföra innehållet i de åtta kärnkonventionerna. Dessa grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter utgör sedan dess en minimistandard för arbetsvillkor i hela världen och omfattar bl.a. förbud mot slav- och tvångsarbete, den fria förenings- och förhandlingsrätten, förbud mot diskriminering i arbetslivet och avskaffande av barnarbete. Precis som övriga FN-organ förfogar ILO inte över några sanktionsmedel gentemot stater som bryter mot konventionerna. Vänsterpartiet menar att en sanktionsmöjlighet skulle sätta större kraft bakom ILO:s kärnkonventioner. Regeringen bör verka för att ILO ska ges möjlighet att utfärda sanktioner mot de stater som bryter mot ILO:s kärnkonventioner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiets politik om fackliga rättigheter utvecklas i motionen Fackliga rättigheter i världen (2016/17:1195).

4.2 Feministiska rörelser

Kränkningar av kvinnors rättigheter är det vanligaste och mest omfattande brottet mot de mänskliga rättigheterna. Världen över begränsas kvinnors liv av diskriminerande lagstiftningar och samhällsnormer. Könsdiskriminering är en viktig orsak till fattigdom, och kvinnor som oftast har det verkliga försörjningsansvaret för familjen saknar ofta de mest basala rättigheterna.

Organisationen Kvinna till Kvinna beskriver i sin rapport Så tystas en kvinnorörelse hur kvinnorörelsen drabbas av demokratins krympande utrymme. Rapporten bygger på enkätsvar från 123 kvinnorrättsförsvarare från 32 länder i Centralasien, Mellanöstern, Afrika och Europa samt djupintervjuer med kvinnorrättsförsvarare i åtta länder. Sammantaget tecknar den en bild av hur repressiva regeringar, allt hårdare lagstiftning och ökad byråkratisering hotar dem som arbetar för mänskliga rättigheter.

Över 60 procent av de tillfrågade beskrev att deras utrymme att agera har krympt och att det framför allt beror på regeringars rädsla för politisk förändring, ökande nationalism och konservativa värderingar. 85 procent menar att kvinnliga aktivister drabbas hårdare än manliga, bl.a. genom minskade möjligheter till finansiering, men också genom ett ökat fokus på kvinnors traditionella roll som mödrar snarare än som politiska aktörer, samt att kvinnor stängs ute från politiska arenor.

Kvinnorrättsförsvarare utsätts ofta för hot om våld, särskilt sexuellt våld, för att tystas. Att bli gripen och arresterad drabbar aktivister oavsett kön, med skillnaden att kvinnliga aktivister riskerar att bli utsatta för sexuellt våld och ryktesspridning. Även

om inga övergrepp begås kan enbart misstanken om att en kvinna har blivit våldtagen under en arrest räcka för att skada hennes rykte, vilket kan ha stor betydelse i många delar av världen. Medan manliga aktivister ofta porträtteras som hjältar efter en fängelsestid riskerar kvinnliga aktivister att få leva med omgivningens spekulationer om vad hon kan ha utsatts för i fängelset. Även vid demonstrationer och möten som innebär stora folksamlingar finns samma rädsla och risk. Mer än hälften av deltagarna i enkäten har blivit utsatta för våld eller hot om våld. I konfliktdrabbade områden är siffran ännu högre, 72 procent.

Den största skillnaden i hur det krympande demokratiska utrymmet drabbar kvinnor jämfört med män rör finansieringen. Av enkättagarna svarade 73 procent i EU-länder att kvinnoorganisationer har sämre möjlighet att få finansiering än andra organisationer. I konfliktdrabbade områden är motsvarande siffra 51 procent.

EU har en viktig roll i att värna civilsamhällets, MR-försvarens och kvinnorrättsorganisationers utrymme. Tyvärr ser vi en negativ utveckling även i Europa. Valet till Europaparlamentet 2018 kan innebära en än större framgång för nationalistiska och reaktionära partier som vill begränsa kvinnors utrymme. Att det kommer förslag på att begränsa civilsamhällets utrymme också från EU:s egna strukturer är därför inte förvånande. I september 2017 lade den konservativa EPP-gruppen fram ett förslag om att organisationer som är kritiska till EU:s strategiska handelsmål och mål för säkerhetspolitiken inte skulle ha möjlighet att få EU-bidrag. Förslaget röstades ned i parlamentet. När kvinnor i Polen protesterade mot ett förslag på att kraftigt begränsa abortlagen svarade de polska myndigheterna med att göra husrannsakan hos två framstående kvinnoorganisationer dagen efter, något organisationerna såg som en tydlig varningssignal om att inte delta i aktiviteter som kritiserar regeringspartiet.

Donald Trumps beslut att återinföra den s.k. Mexico City Policy (eller Global Gag Rule), som hindrar USA från att finansiera organisationer som arbetar för aborträtten, utgör ett mycket stort hot mot kvinnors rättigheter och är ett tydligt bakslag för den globala utvecklingspolitiken. Den amerikanska organisationen Marie Stopes International har beräknat konsekvenserna av Mexico City Policy. De menar att ytterligare två miljoner osäkra aborter kommer att ske och att 22 000 fler kvinnor och flickor kommer att dö till följd av komplikationer vid graviditet eller förlossning mellan 2017 och 2020, om inte behoven täcks av annan finansiering. Mexico City Policy utgör ett tydligt exempel på hur civilsamhällets arbete och utrymme begränsas med fasansfulla konsekvenser. Sverige är känt som förespråkare för kvinnors rättigheter. Vänsterpartiet menar att vår röst behöver bli ännu starkare i dessa tider. Sverige ska som enskilt land såväl som medlem i EU och FN verka för ett tydligt stöd till och handlingsfrihet för kvinnorörelser runt om i världen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Miljö- och markaktivister

Miljö- och markaktivister som kämpar mot stora företag och stater för rätten till den mark man brukat i generationer eller för att rädda miljön från farliga ingrepp, utsläpp och skogsskövlingar tillhör en annan mycket utsatt grupp. I många fall handlar det om ursprungsbefolkningsgrupper som kämpar för rätten att bruka och leva på den mark som alltid tillhört dem. Eftersom deras kamp för sina rättigheter och för att värna miljön och

klimatet hindrar storföretagens möjligheter att göra vinster möter de motstånd och våld från både företagen själva och de regeringar som anser sig vara beroende av dem.

Global Witness beskriver i rapporten *At What Cost? 2017* som det värsta året hittills avseende attacker mot mark- och miljöaktivister med 207 dödade. Långt fler har utsatts för attacker, hot eller rättsliga åtgärder för att de stått upp för sina rättigheter och för miljön. Företags och regeringars oförmåga att agera ansvarsfullt och etiskt eller ens följa lagen är de främsta orsakerna bakom utvecklingen, enligt organisationen. Rapporten visar också att jordbrukssektorn har gått om gruvnäringen som den farligaste sektorn. Under 2017 skedde också fler större attacker än tidigare. Vid sju enskilda attacker dödades fler än fyra mark- och miljöaktivister. Latinamerika var den farligaste regionen med 60 procent av morden och Brasilien det farligaste landet. Även i Filippinerna har antalet mord ökat kraftigt, vilket gör det till det farligaste landet i Asien. En utbredd straffrihetskultur omgärdar dessa brott, vilket gör det svårt att identifiera förövarna. Trots det har Global Witness lyckats koppla 53 av morden till statliga säkerhetsstyrkor och 90 till icke-statliga aktörer.

Organisationen menar också att vissa framsteg gjorts av stater och företag, men att mycket mer måste göras. Burkina Faso och Mali antog under 2017 lagar som skyddar människorättsförsvarare och deras familjer. Ecuadors nyvalda president Lenin Moreno började dra tillbaka de drakoniska lagar som begränsade miljöaktivisters och ursprungsbefolkningars kamp för sina rättigheter och sin yttrandefrihet. I Brasilien har högsta domstolen ogiltigförklarat en lag som begränsar ursprungsbefolkningens rätt till sin mark. Samtidigt innebär valet av Jair Bolsonaro till Brasiliens president att risken för ökat våld och förtryck växer. Han har bl.a. uttalat att han vill förbjuda de jordlösas rörelse, MST.

Den rika världen har ett stort ansvar för de övergrepp som framför allt sker i fattiga länder, genom regelverk för investeringar och bistånd som gör det möjligt för företag från rika länder att bryta mot grundläggande mänskliga rättigheter. Kanada och Storbritannien är exempel på länder som under 2017 har tagit fram riktlinjer för hur deras utlandsmyndigheter ska stödja och skydda mark- och miljöaktivister. Inom EU pågår ett arbete med att ta fram ett regelverk som kräver att banker, hedgefonder och pensionsfonder säkerställer att deras investeringar inte orsakar brott mot mänskliga rättigheter eller miljöförstörelse runt om i världen. Global Witness ser regelverket, European Sustainable Finance Action Plan, som en unik möjlighet för Europa att anpassa sin finanssektor till internationell rätt, Parisavtalet och Agenda 2030. Sverige ska som enskilt land såväl som medlem i EU och FN verka för att värna miljö- och markaktivisters handlingsfrihet runt om i världen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Hbtq-organisationer

För Vänsterpartiet är rätten att uttrycka sin sexualitet och sin könsidentitet på sina egna villkor grundläggande mänskliga rättigheter oavsett var i världen man bor. Ingen stat kan med hänvisning till historia, kultur, religion osv. hävda att dessa rättigheter inte omfattar alla dess medborgare. Hbtq-organisationerna har en central roll i att främja hbtq-personers rättigheter, men fungerar också ofta som mötesplatser för människor som på olika sätt kan vara exkluderade ur samhället.

I dag ser vi hur hbtq-organisationer begränsas på samma sätt som andra civilsamhällesorganisationer som verkar för att värna och stärka mänskliga rättigheter,

men också av lagar som riktar sig mot hbtq-personer inskränker rätten att uttrycka sin sexualitet och sin könsidentitet på olika sätt. I en tid då nationalistiska, patriarkala och reaktionära politiska krafter är på frammarsch är hbtq-organisationernas utrymme extra hotat.

Enligt RFSL finns s.k. moral- eller propagandalagar som begränsar yttrandefriheten vad gäller sexuell läggning i minst 19 länder. Merparten ligger i Mellanöstern och Nordafrika, men två är europeiska (Litauen och Ryssland). Med grund i dessa lagar trakasserar myndigheterna människor och förvägrar dem rätten till vårdnad av sina barn och rätten att organisera sig. Lagarna försvårar dessutom möjligheterna till hivprevention liksom möjligheten att få upprättelse för den som utsätts för något brott p.g.a. sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Sverige ska som enskilt land såväl som medlem i EU och FN verka för att värna hbtq-organisationers handlingsfrihet runt om i världen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiets politik angående internationella hbtq-frågor finns närmare beskriven i motionen Internationella hbtq-frågor (2016/17:812).

4.5 Media och journalister

Hot mot journalister och inskränkt pressfrihet är en del av det krympande demokratiska utrymmet och hänger nära samman med civilsamhällets begränsade utrymme. Enligt Reportrar utan gränser har 57 journalister, 10 medborgarjournalister och 4 medieassistenter dödats hittills under 2018. 167 journalister, 150 medborgarjournalister och 19 medieassistenter sitter vid samma tillfälle i fängelse.

Sedan 2002 publicerar organisationen årligen ett pressfrihetsindex utifrån en granskning av pressfriheten i 180 länder. Årets rapport är ingen munter läsning. Den beskriver en ökande fientlighet mot journalister och medier som göds av politiska ledare och auktoritära regimers försök att exportera sin bild av fria medier som något farligt. Även ett växande antal demokratiskt valda ledare väljer att inte se medier som en fundamental del av demokratin utan som en fiende de öppet kan visa sin avsky mot. Fientligheten gentemot medier begränsar sig alltså inte enbart till auktoritära stater som Turkiet och Egypten, där journalister rutinemässigt anklagas för terrorism och de som inte är lojala med regimen riskerar fängelse. USA har fallit i indexet även detta år och ligger numera på plats 45. De begränsningar som redan fanns avseende pressfriheten har stärkts sedan Donald Trump kom till makten. Hans utfall mot medierna och utpekande av dem som fiende till staten bör ses i samband med att journalister utsätts för våld i större utsträckning och att möjligheterna att bedriva journalistiskt arbete inskränks lokalt, runt om i landet.

Verbala attacker mot medier ökar också i Europa. I Tjeckien visade president Milos Zeman upp en kalasjnikovattrapp med texten ”för journalister” på en presskonferens. I Slovakien har premiärminister Robert Fico kallat journalister för smutsiga antislovakiska prostituerade och idiotiska hyenor. Tre grävande journalister har dödats i Europa under det gångna året. Europa är den region med klart bäst betyg i rankingen men samtidigt den som backar kraftigast. Fyra av de stater som backar mest finns i regionen (Malta, Slovakien, Tjeckien och Serbien).

Reportrar utan gränser pekar också på hur inskränkningen av pressfriheten går på export och nämner bl.a. Rysslands propagandakanaler och hur Kina sprider auktoritära metoder till andra länder i botten av organisationens index, såsom Vietnam, Turkmenistan och Azerbajdzjan. Utöver despoter är det krig och konflikter som skapar

de sämsta förutsättningarna för medier. 2018 sätter också ett dystert rekord när det gäller länder som placerats i den sämsta kategorin i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex. Vänsterpartiet ser med oro på utvecklingen och menar att den kräver ett tydligt agerande från Sveriges sida. Fria medier är en förutsättning för ett demokratiskt samtal där både den politiska och den ekonomiska makten granskas på sakliga grunder. Sverige ska som enskilt land såväl som medlem i EU och FN verka för att pressfriheten och fria mediers handlingsfrihet värnas runt om i världen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Forskare och akademiker

Forskare och akademiker är en annan grupp som inte brukar ses som del av civilsamhället men ofta är bland de första offren när auktoritära regimer inskränker det demokratiska utrymmet. En fri forskning är också central för den kunskapsproduktion som är så viktig i civilsamhällets arbete och för en fri opinionsbildning.

Organisationen Scholars at Risk granskar attacker mot forskare och akademiker under perioden 1 september 2016 till 31 augusti 2017 i rapporten Free to Think 2017. De har identifierat 257 attacker, varav 55 fall av mord, våld eller försvinnanden och 83 politiska fängslanden, i 35 länder. De övriga attackerna handlar om politiskt motiverade åtal, förlorade positioner, relegeringar, reserestriktioner eller stängningar och militära ockupationer av universitet. Olika typer av attacker med det gemensamma syftet att kontrollera eller tysta forskare och akademiker.

Under det gångna året har storskaliga våldsamma attacker skett mot campus i Pakistan, Nigeria och Syrien, medan attacker riktade mot enskilda ägt rum i Pakistan, Niger och Sierra Leone. I Turkiet har myndigheterna fortsatt inskränka den högre utbildningssektorns utrymme genom politiskt motiverade åtal och fängslanden samt inskränkt autonomi för institutionerna. Tusentals akademiker har blivit av med sina pass och samtidigt stängts av från sina arbetsplatser vilket omöjliggör deras fortsatta arbete. Våld mot studentorganisationers fredliga protester har uppmärksammats i Venezuela, Sydafrika, Niger, Kamerun, Turkiet och Indien. I Kina har uiguriska utbytesstudenter tvingats att återvända hem med hot om böter eller genom att deras släktingar hållits som gisslan. Israel och Thailand har nekat forskare och akademiker inträde, medan Kina, Uganda och Turkiet har nekat utresa ur sina respektive länder. I centrala och östra Europa har stater genom lagstiftning och administrativa åtgärder hotat den akademiska friheten och autonomi, framför allt i Ryssland och Ungern.

Vänsterpartiet ser med oro på det begränsade utrymmet för den fria forskningen. Det begränsade utrymmet för forskare och akademiker är en del av den begränsade yttrandefriheten och inskränkningen av utbytet av fria idéer. En fri och oberoende forskningssektor är central i en fri och oberoende kunskapsproduktion som kan granska både den politiska och den ekonomiska makten. Sverige ska som enskilt land såväl som medlem i EU och FN verka för att värna akademikers och forskares handlingsfrihet runt om i världen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Svensk utrikespolitik

För att möta de utmaningar som beskrivs i denna motion – om ett krympande demokratiskt utrymme och en alltmer begränsad tillvaro för civilsamhället – krävs både en politik som ger stöd till civilsamhället och människorättsförsvare i alla former och en politik som stödjer dessa organisationer och aktörer i praktisk handling. En politik som alltid står upp för demokrati och mänskliga rättigheter, för klimatet och miljön och en politik för verklig fattigdomsbekämpning. Den politiken beskrivs närmare i motionen En svensk utvecklingspolitik för rättvisa, jämställdhet och hållbar utveckling (2018/19:757).

I september 2016 fick Sida i uppdrag av regeringen att föreslå hur svenskt utvecklingssamarbete mer effektivt kan bidra till att motverka de senaste årens krympande demokratiska utrymme genom att stärka civilsamhället. I Sidas svar på uppdraget – skrivelsen Utnyttjande av utvecklingssamarbetet för att motverka det krympande utrymmet för civilsamhället – lyfter de att arbetet inte kan begränsas till utvecklingspolitiken. Frågan måste återspeglas i hela den svenska utrikespolitiken och inte minst genom samstämmighetspolitiken som uttrycks i PGU och Agenda 2030. Sida menar att Sverige utifrån internationella konventioner bör utveckla gemensamma principer för att samordna utvecklingssamarbetet med andra politikområden.

Vänsterpartiet instämmer i dessa synpunkter och menar att analysen av hoten mot civilsamhället behöver stärkas och behandlas som ett integrerat perspektiv. Vikten av att värna och stärka mötes- och föreningsfriheten behöver finnas med som ett tvärgående perspektiv i den internationella politiken och dess genomförande. Dessa analyser måste göras utifrån vetskapen om att handlingsutrymmet ser olika ut för olika typer av organisationer och människorättsförsvare och att utmaningarna varierar runt om i världen. Regeringen bör återkomma med förslag på hur civilsamhällets krympande utrymme ska återspeglas i hela utrikespolitiken och integreras i PGU och Agenda 2030. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utlandsmyndigheterna har en viktig roll i Sveriges arbete för att värna det demokratiska utrymmet runt om i världen. Genom att ha direkt kontakt med både de vars rättigheter kränks och förövarna kan utlandsmyndigheterna bevaka utvecklingen och påverka den. För det krävs dock både kunskap och ett tydligt uppdrag som prioriterar frågan. Vänsterpartiet menar att alla Sveriges beskickningar bör ha i uppdrag att på olika sätt aktivt stödja civilsamhällets aktörer som verkar för mänskliga rättigheter och miljö. Uppdragen ska inte begränsas till utvecklingssamarbete utan genomsyra all verksamhet och inkludera samverkan med svenska organisationer och deras lokala partnerorganisationer. Detta arbete ska följas upp likväl som det övriga arbete som beskickningarna gör. Regeringen bör utveckla och förtydliga utrikesmyndigheternas uppdrag att verka för civilsamhällets demokratiska utrymme. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sida lyfter i sin skrivelse företagens roll i arbetet med att motverka det krympande demokratiska utrymmet. Myndigheten efterfrågar ökad kunskap angående hur företag bör relatera till området och vad som kan förväntas av dem för att bidra till en positiv utveckling. Därför föreslår Sida att Sverige ska etablera en funktion, som inte begränsas till utvecklingssamarbetet, för vägledning och kunskap för svenska företag som vill engagera sig. Vänsterpartiet instämmer i Sidas bedömning och menar att en sådan funktion vore välkommen. Regeringen bör återkomma med förslag om att etablera en funktion, som inte begränsas till utvecklingssamarbetet, för vägledning och kunskap för

svenska företag som vill motverka det krympande demokratiska utrymmet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

År 2011 antog FN:s råd för mänskliga rättigheter FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Sedan tidigare har OECD tagit fram riktlinjer för multinationella företags verksamhet som ett femtiotal stater anslutit sig till. Centralt för riktlinjerna är att företagen ska genomföra konsekvensanalyser, s.k. due diligence, för att förhindra att deras verksamhet har negativa konsekvenser. Vänsterpartiet välkomnade att regeringen Löfven lyfte deras viktiga principer i sin handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter. Det är en tydlig ambitionshöjning sedan tidigare regeringar. Problemet är att handlingsplanen enbart utgår från förväntningar på näringslivet. Det saknas helt bindande regelverk eller tydliga mekanismer för ansvarsutkrävande. Inte minst är det viktigt att tydliggöra att multinationella företag bär huvudansvaret för alla delar av sin produktion i de globala värdekedjorna. Det är även centralt att reformera Sveriges exportfrämjande verksamhet. Svenska investeringar får aldrig bidra till brott mot de mänskliga rättigheterna och det behövs ökad transparens och tydliga konsekvensanalyser när svenska myndigheter understödjer export och investeringar. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på bindande riktlinjer för företagans ansvar och mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En annan svaghet med handlingsplanen för företagande och mänskliga rättigheter är att den inte tydligt adresserar frågan om det krympande utrymmet för civilsamhället. Vänsterpartiet menar att handlingsplanen tydligare bör främja organisationers, arbetstgares, urfolks, lokalbefolkningars, människorättsförsvarens och miljöförsvarens möjligheter att finnas, organisera sig och agera offentligt. Regeringen bör revidera Sveriges handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter så att den adresserar civilsamhällets krympande utrymme. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige är jämförelsevis bra på att inkludera civilsamhället i politikutveckling, omvärldsbevakning och delegationer till internationella möten, men ibland brister arbetet. När statsminister Stefan Löfven ledde en delegation till Iran i februari 2017 följde ett stort antal företrädare för det svenska näringslivet med, men bara en facklig företrädare och ingen företrädare för människorättsorganisationer. Officiella delegationer bör alltid prioritera möten med en mångfald av personer och organisationer i civilsamhället, inklusive organisationer som verkar utanför huvudstäderna och i synnerhet grupper som diskrimineras strukturellt. Det behövs även bättre rutiner för hur regeringen kan underlätta för människorättsförsvare och miljöförsvare att närvara vid möten i Sverige, framför allt vad gäller att expediera visum. Regeringen bör säkerställa att svenska officiella delegationer träffar, synliggör och skapar utrymme för civilsamhällets aktörer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Svenskt utvecklingssamarbete

Det lokala ägarskapet är en viktig princip inom biståndet. När givarländer låter sina egna intressen styra civilsamhällets insatser bryter de inte bara mot principen om hur biståndet ska utformas, utan de ger också stöd för auktoritära regimers påståenden om att civilsamhället är styrt utifrån. En argumentation som ofta används av auktoritära

regimer för att misstänkliggöra organisationer och ibland även kriminalisera dem genom att kategorisera dem som utländska agenter eller spioner.

Sida konstaterar i skrivelsen Utnyttjande av utvecklingsamarbetet för att motverka det krympande utrymmet för civilsamhället att medan alla 41 nu gällande strategier för svenskt utvecklingsamarbete på bilateral, regional och global nivå innehåller skrivningar om demokrati och/eller mänskliga rättigheter, så nämner endast ett fåtal demokratiskt utrymme alternativt gynnsamt samhällsklimat för det civila samhället. Vänsterpartiet menar att en översyn av strategierna är ett bra steg för att se till att det krympande utrymmet finns med som perspektiv i hela det svenska utvecklingsarbetet. Regeringen bör integrera analys av civilsamhällets villkor och förslag för att främja civilsamhällets demokratiska utrymme i samtliga strategier som rör utvecklingsamarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sida menar att Sveriges ansträngningar för att värna det demokratiska utrymmet skulle kunna stärkas genom ökat internationellt samarbete med andra givare. Genom att öka samarbetet och utveckla en gemensam kommunikation med andra givare och utvecklingsaktörer blir påverkansarbetet i frågor som rör det krympande utrymmet mer effektivt. Vänsterpartiet instämmer i att en tydligare samordning med andra likasinnade stater är en bra väg framåt för att värna det demokratiska utrymmet. Det är en strategi som varit framgångsrik inom andra områden, exempelvis SRHR. Regeringen bör utarbeta en strategi för att öka samverkan med likasinnade stater i syfte att värna det demokratiska utrymmet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Mot bakgrund av de ökande hoten mot människorätts- och miljöförsvare är det mycket viktigt att Sverige påverkar andra givare och multilaterala organisationer att ge tydligt och långsiktigt stöd till civilsamhällets utsatta aktörer. Stödet ska utgå från organisationernas egna analyser, behov och agendor. Regeringen bör verka för effektiv finansiering till civilsamhället i multilaterala organisationer och i den internationella givarsamordningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Målet för svenskt bistånd är att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck. Ska det målet infrias kommer det att vara centralt att inom utvecklingspolitiken förstärka arbetet för löntagares rättigheter och möjligheter att organisera sig på sin arbetsplats. ILO har t.ex. under lång tid påvisat sambandet mellan fackliga rättigheter och fattigdomsbekämpning. Inte minst genom Decent Work-agendan. Agendan har satt fokus på att sysselsättning och anständigt arbete är centrala faktorer för att minska fattigdomen i världen. Agendan består av fyra delar: normer och rättigheter i arbetslivet, skapande av sysselsättning och företagsutveckling, utvecklande av sociala trygghetssystem och social dialog mellan arbetsmarknadens parter. Decent Work-agendan inkluderas i de globala utvecklingsmålen, Agenda 2030. Även Världsbanken drog för ett antal år sedan samma slutsats i sin rapport *Unions and Collective Bargaining*.

S-/MP-regeringen har nämnt fackliga rättigheter i flera av de initiativ man tagit för att utveckla biståndet, bl.a. i policyramverket för utvecklingsamarbetet och i nystarten av PGU. Men konkreta åtgärder för att stärka fackets roll och kraftfullt driva initiativet Global Deal saknas. Vänsterpartiet menar att det krävs ytterligare initiativ för att svenskt bistånd på allvar ska bidra till ökad respekt för löntagares rättigheter och möjligheter att organisera sig på sin arbetsplats. Bland annat behöver de fackliga frågorna få tydligt genomslag i regeringens strategier för biståndet. Regeringen bör

återkomma med förslag om hur mänskliga rättigheter i arbetslivet och Decent Work-agendan tydligare kan prioriteras i svenskt utvecklingssamarbete. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Sverige i Europasamarbetet

Europa är på inget sätt undantaget i den oroväckande utvecklingen med demokratis krympande utrymme. En tydlig slutsats från de organisationer som granskar det krympande demokratiska utrymmet är att utvecklingen på flera områden är värst i just Europa, dock från en bättre utgångsnivå. Vänsterpartiet menar att Sverige måste arbeta aktivt inom Europasamarbetet, inte minst i EU och Europarådet, för att vända denna negativa och oroväckande utveckling.

Under Viktor Orbáns tid vid makten har Ungern haft en oroande utveckling med begränsningar av friheten för media, universitet och civilsamhället. En lag som antogs i juni 2017 hindrar organisationer från att ta emot bidrag från utlandet. Polen är ytterligare ett exempel. Lagändringar som begränsar demonstrationsrätten har presenterats och Amnesty International rapporterar om hur polis trakasserar demonstranter och försöker hindra människor från att delta i protester.

Ungern och Polen pekas ofta, och med rätta, ut som de EU-stater som har mest oroväckande utveckling, men de är inte ensamma. Storbritannien antog 2014 en lag som reglerar organisationers möjligheter att driva kampanjer i samband med val. Lagens syfte sägs vara att hindra företag och lobbyister från att påverka valresultatet, men även människorätts- och välgörenhetsorganisationer har tystats. I Spanien har demonstrationsrätten begränsats genom införandet av straff mot organisationer och genom utökat polisvåld. Frankrike upphävde det två år långa undantagstillståndet i november 2017, men först efter att ha inkluderat flera av delarna i undantagstillståndet i ny lagstiftning.

Det behövs tydligare motkrafter mot denna negativa utveckling. Vänsterpartiet menar att EU:s riktlinjer för människorättsförsvarare (the EU Guidelines on Human Rights Defenders, 2008) och religions- och övertygelsefrihet (the EU Guidelines on Freedom of Religion or Belief, 2013) bör kunna användas mer effektivt. Riktlinjerna behöver också ses över så att de inkluderar ett genusperspektiv och tar hänsyn till den förvärrade situationen för människorätts- och miljöförsvarare. EU bör också ta fram riktlinjer om mötes- och föreningsfrihet, vilket i dag saknas trots att riktlinjer finns om flera andra mänskliga rättigheter. Regeringen bör aktivt driva frågan om civilsamhällets krympande utrymme inom EU. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige bör lyfta stödet till civilsamhällesorganisationerna i de pågående budgetförhandlingarna inom EU. Det finns flera vägar att stärka EU:s stöd till civilsamhället som bör övervägas. Ett alternativ är att ta fram ett specifikt program för civilsamhällesstöd med syftet att skapa gynnsamma förutsättningar för civilsamhället att verka i EU:s partnerländer. EU bör även kunna skapa möjligheter för civilsamhällets aktörer att få stöd för att bevaka och utöka det demokratiska utrymme som finns. I dag är det svårt för mindre civilsamhällesaktörer att få ta del av EU:s bistånd. Även detta bör ses över. Sverige bör verka aktivt för ett starkt stöd till civilsamhället i EU:s nästa långtidsbudget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Efter att Doharundan, de senaste handelsförhandlingarna inom Världshandelsorganisationen (WTO), körde fast har EU övergått till en strategi där man

tecknar omfattande associationsavtal med olika länder. Dessa avtal inkluderar handelspolitiska delar med tullåttnader och även frågor om mänskliga rättigheter. I flera av de länder som EU förhandlar med är kränkningarna av de fackliga rättigheterna omfattande och grova. Vänsterpartiet anser inte att det är rimligt att EU:s inre marknad öppnas för företag som skapat sig konkurrensfördelar genom att inskränka de fackliga rättigheterna. Vi menar att EU i stället bör använda dessa förhandlingar till att stärka de fackliga rättigheterna och understödja krav från ländernas fackföreningsrörelser. Sverige bör verka för att EU ska ställa tydliga krav på ratificering av ILO:s åtta kärnkonventioner vid förhandlingar om associationsavtal och andra former av handelsavtal. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Med sina 47 medlemsstater, inklusive länder som Ryssland och Turkiet, samt med en verksamhet som fokuserar på mänskliga rättigheter, demokratiutveckling och rättsstatens principer utgör Europarådet en annan viktig arena för att lyfta frågorna om demokratins krympande utrymme och motarbeta den olyckliga utvecklingen i Europa. Vänsterpartiet menar att Europarådet, som ofta utgör det första steget i internationellt samarbete i Europa, också gör arenan extra viktig. Regeringen bör aktivt driva frågan om civilsamhällets krympande utrymme inom Europarådet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Sverige i FN

Civilsamhället spelar en viktig roll som väktare och förmedlare av information inom FN-systemet. Genom att bevaka de beslut som tas, informera FN och dess medlemsstater om utvecklingen runt om i världen samt informera allmänheten om vad som sker i FN har civilsamhället många viktiga roller att fylla. Sverige har en tradition av nära samarbete med det globala civilsamhället och av att inkludera svenska civilsamhällesorganisationer i de svenska delegationerna till olika FN-möten.

Det finns också stater som vill begränsa civilsamhällets insyn och deltagande i FN-systemet. Det är en olycklig utveckling, som vi har sett oroväckande exempel på den senaste tiden. I samband med FN:s högnivåmöte om hiv/aids i New York 8–10 juni 2016 utestängdes ett 20-tal organisationer, framför allt från hbtq-rörelsen, från deltagande. Civilsamhällets deltagande i FN:s högnivåmöten behandlas inom generalförsamlingen där medlemsstaterna får ta ställning till en lista över organisationer. I praktiken har varje medlemsstat nästintill vetorätt när det gäller det civila samhällets deltagande och behöver inte ange något skäl för att kräva att en enskild organisation ska utestängas. Denna ordning måste reformeras för att säkerställa civilsamhällets deltagande vid FN-möten och inom systemet i sin helhet. Sverige bör verka för att stärka civilsamhällets roll inom och insyn i FN-systemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige föregår ofta med gott exempel när det gäller civilsamhällesrepresentation. Det är viktigt att vi fortsätter med det och även utvecklar den traditionen. Vänsterpartiet menar att Sverige i alla lägen i ord och handling ska stå upp för civilsamhällets rätt att delta meningsfullt och presentera granskningar och rekommendationer vid internationella möten och förhandlingar. Regeringen bör alltid inkludera en bred representation av civilsamhället i delegationer till internationella möten och stå upp för civilsamhällets rätt att delta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige har som långvarig FN-vän, stor givare till FN-systemet och med säkerhetsrådsplatsen 2017–2018 en viktig roll att spela i organisationen. Förtroendet för FN bland Sveriges befolkning är relativt högt. Med denna roll följer både möjligheter och ansvar. Sverige bör arbeta systematiskt för att säkerställa att FN verkar för att värna och stärka mötes- och föreningsfriheten genomgående i all sin verksamhet. FN:s landskontor och utsända har en särskild roll i att främja rättigheterna hos utsatta aktörer och aldrig prioritera ned frågor med hänvisning till lokalt politiskt motstånd. Mot bakgrund av den allt svårare situationen för människorättsförsvarare globalt är det mycket viktigt att samtliga av FN:s särskilda representanter för olika mänskliga rättigheter har ett tydligt stöd från Sverige. Regeringen bör ställa krav på och stödja FN:s representanter i att försvara civilsamhällets demokratiska utrymme. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Svenska samvetsfångar

Samvetsfånge är den som fängslats efter att på fredlig väg ha uttryckt sin politiska, religiösa, eller på andra grunder fastslagna åsikt eller p.g.a. sin identitet. Att fängsla någon på dessa grunder är ett tydligt brott mot den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, i synnerhet artikel 3 som ger alla rätt till liv, frihet och personlig säkerhet, artikel 9 som säger att ingen får anhållas godtyckligt, hållas fängslad eller landsförvisas, artikel 18 som ger var och en rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, artikel 19 som ger var och en rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet och artikel 20 som ger var och en rätt till frihet att delta i fredliga möten och sammanslutningar. Trots detta fängslar, torterar och avrättar stater människor på grund av vilka de är eller vilka åsikter de har i syfte att krympa det demokratiska utrymmet och stärka den egna makten.

För närvarande finns omkring 13 svenska (både personer med medborgarskap och med uppehållstillstånd) samvetsfångar runt om i världen. Den exakta siffran är svår att uttala sig om eftersom det är svårt att få tydliga fakta i denna typ av fall. De flesta sitter fängslade i länder i Mellanöstern. Den för allmänheten mest kända är dock Dawit Isaak som suttit fängslad i Eritrea i över 17 år och Gui Minhai som i mer än tre år suttit fängslad i Kina. Varken Dawit Isaak eller Gui Minhai är dömda för något brott, trots att så lång tid gått. Ett annat uppmärksammat fall är Ahmadreza Djalali som dömdes till döden i Iran förra året. Under 2017 uppmärksammades också Turkiets inskränkningar av yttrandefriheten när Hamza Yalcin greps i Spanien efter en efterlysningssorder från Turkiet och Ali Gharavi greps efter att ha deltagit i en workshop med Amnesty i Turkiet. Båda släpptes sedan. Även Fikru Maru, Johan Persson och Martin Schibbye som suttit fängslade i Etiopien är uppmärksammade fall.

Vänsterpartiets bild är att regeringen oftast gör vad den kan i den svåra uppgiften att bistå svenska samvetsfångar. Samtidigt är det tydligt att retoriken och metoderna skiljer sig åt beroende på vilken stat det handlar om. Till exempel är retoriken försiktigare mot ekonomiska stormakter som Kina. Det är uppseendeväckande att flera andra länder har varit mer aktiva i att lyfta fallet Gui Minhai än vad Sverige hittills har varit. Vänsterpartiet har vid flera tillfällen uppmärksammat svenska samvetsfångar och krävt att regeringen reagerar tydligare och med större kraft. Sveriges engagemang för samvetsfångar bör inte stanna vid dem som råkar vara svenska. Kränkningar av mänskliga rättigheter ska uppmärksammas och motarbetas i alla sammanhang och former, oavsett vem som är ansvarig och vem som utsätts. Ekonomiska och politiska

muskler ska inte få tysta Sveriges eller andra staters kritik. Genom att samverka mer med andra stater kan vi också öka kraften i påtryckningarna och chanserna att lyckas. Regeringen ska i alla lägen verka kraftfullt för samvetsfångars intressen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Även om Vänsterpartiet har stort förtroende för regeringens arbete med att få samvetsfångar frisläppta och har stor förståelse för att allt inte kan redovisas öppet riskerar uteblivna resultat och hemlighetsmakeri att leda till att tilltron till regeringens ansträngningar minskar. Vänsterpartiet menar därför att en större öppenhet vore välkommen. Mot den bakgrunden bör regeringen redovisa så mycket som går om de metoder som används och de insatser som har gjorts och görs i en skrivelse till riksdagen, och övriga fall bör fortsatt redogöras för i Utrikesnämnden. Regeringen bör i en skrivelse till riksdagen redogöra för vilka metoder och insatser som görs för att få samvetsfångar frisläppta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Håkan Svenneling (V)

Lorena Delgado Varas (V)

Jens Holm (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Yasmine Posio (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Birger Lahti (V)

Elin Segerlind (V)